

Kadetten 25 – 100 år

Jubileumsskrift
-om Birkastan, kvarteret och huset

Inledning

Grattis till 100-åringen.

Tänk att vår kära fastighet fyller 100 år i år 2009. Åren rusar iväg när man har trevligt och det har vi ju för det mesta.

Alla som jag möter i huset verkar trivas i vår fastighet och förening, man kan även se en hel del lystna blickar från gatan. Birkastan har ju blivit väldigt populärt och den utvecklingen verkar fortsätta.

Ni kommer i denna skrift att kunna läsa om historiken kring och de många förändringar som har skett genom åren av vår fastighet och dess omgivning. Som ni vet är årets stora förändring balkongbygget mot gården, spännande. Läs även om dramatiken runt bildandet av vår bostadsrättsförening och övertagandet av huset.

Det kan nämnas att informationen har sökts på internet och i arkiv. Uppgifterna är inte vetenskapligt fastställda, men ligger väldigt nära fakta.

Ett stort tack till dem som har möjliggjort denna Jubileumsskrift.

Slutligen vill jag önska alla ytterligare 100 år av trevligt boende och trivsel.

Er ordförande Eddie Persson

Flygbild från ballong 1889 - *Ballon Captive* - över Karlbergsområdet från ca 600 m höjd. T v Kungsholmen och Karlbergssjön.

Birkastan

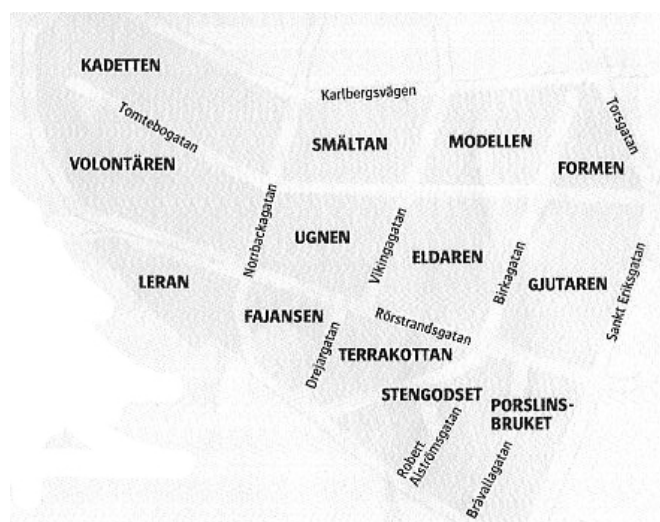
Birkastan avgränsas av gatorna S:t Eriksgatan, Karlbergsvägen, Norrbackagatan, Norra Stationsgatan och Rörstrandsgatan (enl. inventering 1974 av Stockholms stadsmuseum).

I den här "tårtbiten" finns 5 224 hushåll och drygt 250 företag med butiker och kontor. Ca 15 000 personer bor och jobbar i Birkastan - kan jämföras med en svensk typkommun.

Genom området löper Birkagatan, efter vilken området fått sitt namn. Då gatan namngavs 1887 pågick Hjalmar Stolpes utgrävningar av Birka på Björkö i Mälaren.

"En i smuts sjunkande stad"

Birkastan fick redan år 1886 sin stadsplan men byggandet satte fart först kring sekelskiftet, då Rörstrandsfabriken behövde nya arbetarbostäder i stället för de nedslitna "statarlängorna" man tidigare tillhandahållit. Birkastan

exploaterades mycket snabbt. De flesta husen uppfördes kring sekelskiftet 1900. Här var ett Eldorado för spekulationsbyggare.

Kritiken i den samtida pressen mot den nya Birkastaden var nog så hård som den idag mot våra nya förstäder. En artikel i DN i september 1909 talar om "...gatorna ... erbjuder samma trista anblick som husen som kanta dem - de se halffärdiga ut, anlagda, som det synes, utan all tanke på snygghet och bekvämlighet."

En upprörd insändare, om gatornas beskaffenhet, i samma tidning mars 1910 ifrågasätter under rubriken "En i smuts sjunkande stad" om det "är meningen att de beklagansvärda invånarna i den s.k. Birkastaden skola ömkligen omkomma, platt förgås och kvävas i lervällingen."

Det var inte bara gatorna i Birkastaden som gav ett halffärdigt intryck - de i många fall oavslutade husbyggena bidrog till stadsdelens tråkiga anseende. År 1909 kunde en tidning notera att ett 10-tal byggen i Birkastaden låg nere.

Birkastan för länge sedan

Under tiden fram till ca 1000 e. Kr. var dalgången mellan Brunnsviken (Stallmästargården) och Karlbergssjön över Norra Stationsområdet vattenfylld och farbar. Som en rest av denna forna vattenled fanns Lilla Bomsjön kvar ända fram till 1870-talet. Den låg nära korsningen nuvarande Karlbergsvägen - Norra Stationsgatan. Alltså i stort sett där man idag gräver en arbetstunnel för Citybanan.

Namnet Rörstrand nämns första gången år 1288 då Magnus Ladulås donerade bl a "14 5/16 örtugsland i Rörestrand" till nunnorna i Klara kloster. Ösby gård, som låg vid nuvarande Karolinska Institutet norr om den ovan nämnda Bomsjön, hade ägor inom nuvarande stadsgränsen, vilka under början av 1300-talet kom att tillfalla Klara Kloster.

På den tiden var Rörstrand en by som låg ungefär där Filadelfiakyrkan idag har sitt högkvarter, bara ett stenkast från Sankt Eriksplan.

På Tillaeus karta från 1733 (se sid 4) får man lätt en överblick hur en stockholmsk utkant som Rörstrand tedde sig vid denna tid. Slottet, fabriksbyggnaderna och ägorna är väl markerade. Hela det område, som idag ligger norr om Karlbergsvägen och väster om Odenplan samt delar av Birkastaden, utgjordes av "Rörstrands utmark".

Karlbergsvägen hade ungefär samma sträckning som idag och benämndes "vägen till Carlberg".

På 1720-talet planterades lindar på ömse sidor om vägen ända ut till Karlberg, vilka omsider kom att erhålla imponerande storlek. Söder om allén mot Rörstrands Slott fanns odlade jordlotter.

Tilleaus karta från 1733. Vårt hus ligger troligtvis i det som då var Rörstrands utmark.

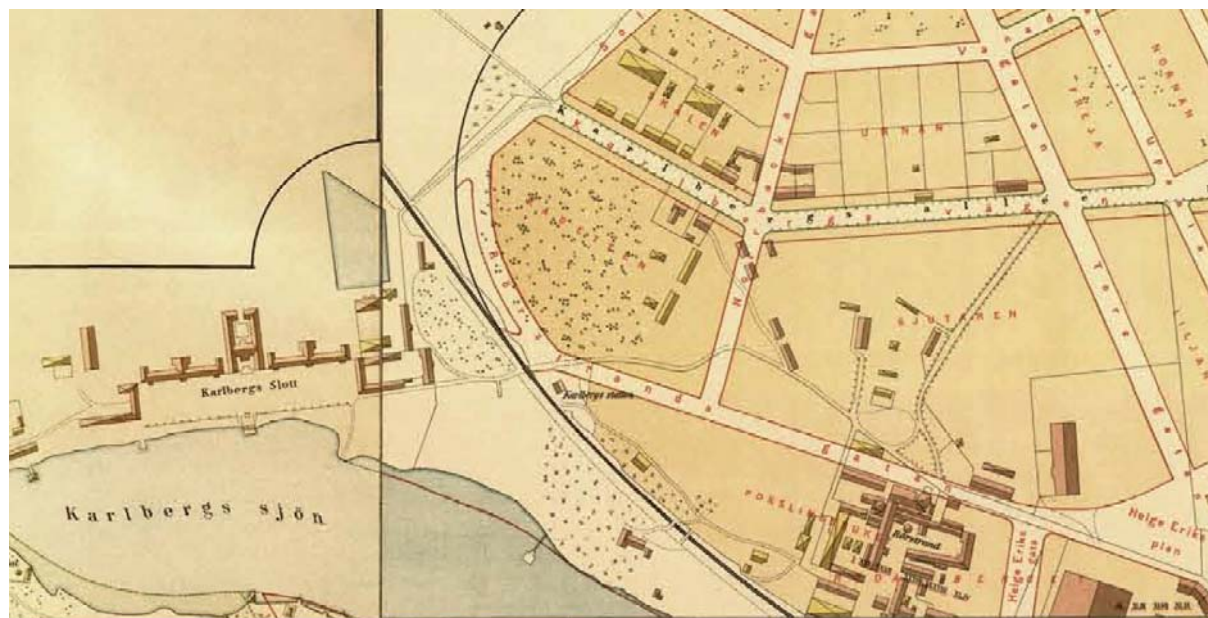
På 1870-talet restes det första bostadshuset i sten och tio år senare började man spränga berg, precis som man gjort på Södermalm och Kungsholmen. Det gällde att bana plats för de nya stadsdelarna i den växande staden, och Birkastan var inget undantag.

År 1879 hade man fastställt ny stadsplan för den nordvästra delen av staden och lagt ut på papperet nya gator och kvarter. Det dröjde dock rätt länge innan dessa gator blev färdiga. Men i början av 1880-talet hade man börjat nivellera marken och spränga bort bergknallar, där de nya gatorna skulle gå fram. På sådana ställen där den naturliga markytan var för låg, byggde man upp gatorna med sprängstenen till den höjd de skulle ha. Odengatan, Torsgatan, delar av Dalagatan och Tomtebogatans östra del samt Birkagatan mellan Karlbergsvägen och Rörstrandsgatan kom därigenom att ligga flera meter över den omgivande markytan, ett förhållande som bestod ett bra stycke in på det nya seklet.

Kvarteren mellan gatorna utgjordes till stor del av åkerjord, där det odlades potatis och tobak eller där det låg trädgårdstäppor.

Mellan Karlbergsvägen och Rörstrandsgatan anlades gator men dessa fungerade mest som transportsträckor för att kunna ta sig från och till de olika styckena av åkermark och trädgårdar som området till stor del utgjordes av.

Lundgrens karta från 1885. Observera vårt kvarter som fortfarande år 1885 till största del bestod av skog.

Om man från Tillaeus karta övergår till att studera Lundgrens karta från år 1885 upptäcker man snart att området, undantagandes Rörstrands industriområde, inte genomgått några större förändringar. På höjderna norr och nordväst om Rörstrand låg ett dussintal sten- och trähus utspridda, vilka huvudsakligen beboddes av anställda vid porslinsfabriken.

Dessa en- och tvåvåningsbyggnader hade begåvats med mer eller mindre poetiska namn som Lustigkulla, Berghuset, Röda Byggningen, Skogshusen etc.

Vid Karlbergsallén låg boningshusen Fågelsången, ofta avbildat i Rörstrandsmotiv, och Lerhuset. I nuvarande kvarteret Skålens södra del utefter Karlbergsvägen låg ett antal trevåningshus med bostäder och bakom dem uppemot

höjden slakterier. Strax norr om nuvarande S:t Eriksplan låg en träskofabrik.

Det stora obebyggda området norr om

Boningshuset Fågelsången på dåvarande Karlbergsallé och bakom det några av de då nya trevåningshusen.

Karlbergs station fram till Norra Station (Röda bergen) kallades fortfarande Rörstrandshagen och var länge obebyggt.

En och annan torklada för tobak fanns där. I övrigt var det öde.

Här visas en oljemålning över Rörstrands Fabriker i Stockholm i början av 1900-talet. Tavlan är målad av förmannen för gipsgjuteriet Erik Thor, anställd vid bolaget 1901-1957. Den stora ljusa byggnaden till höger är Rörstrands slott och längst till höger syns gamla S:t Eriksbron.

Rörstrands industrier ägde sedan länge största delen av marken norr och nordväst om porslinsfabriken. Kring sekelskiftet styckades tomterna upp och började under åren strax därefter bebyggas av antingen Rörstrand eller av privata byggherrar som köpt tomtmark av fabriken.

Byggruschen kring förra sekelskiftet

Den intensivaste ruschen satte in åren 1906-1908, då Birkastan växte upp med lavinartad hastighet.

Då var det verkligen livligt på byggfronten i våra trakter. Överallt såg man byggen i gång. Det hela bedrevs dock rätt hantverksmässigt och det tog lång tid att få ett hus färdigt. Grunderna lades med sten, och gubbarna baxade blocken på plats med spett och under entonig sång. Tegelbärare med tunga bördor på ryggen och "mursmäckor" med bruksämbar på ok knogade upp för sviktande trappor på byggnadsställningarna. Man hade inte så fina mekaniska hjälpmedel som nu. Inte heller ansåg man sig kunna driva arbetena kontinuerligt, utan man måste göra

uppehåll under vintermånaderna. Det blev därför varje år en stark säsongsarbetslöshet under vintern.

För att i någon mån råda bot på den nöd, som blev en följd av dessa svåra förhållanden satte man i gång med vissa nödhjälpsarbeten, som kunde ge en blygsam inkomst åt en del av dem som blivit sysslösa.

Härvidlag kom bergknallarna i Rörstrandshagen väl till pass. Man sprängde sönder dem i flisor och så fick gubbarna för en ringa penning stå och hacka sönder dem i mindre bitar till makadam, som ju på den tiden var ett mycket använt vägbelägningsmaterial.

På 1890-talet fanns fullt med små arbetsplatser för makadamlagning norr om Karlbergsvägen. Arbetsplatserna var mycket primitiva. Oftast bara en tunna eller låda, där man kunde lägga upp stenarna, varefter man med en mindre slägga slog sönder dem i lagom stora bitar. Ibland hade man satt upp ett provisoriskt skyddstak av säckväv på gamla bräder eller också lagt en gammal plåt över, så att man var något så när skyddad mot regn och starkt solsken.

Överallt i backarna hördes det monotona knackandet och rasslat. då det färdiga partiet makades ner på marken.

Resultatet av dessa flitiga stenhuggares arbete samlades upp undan för undan och lagrades i väldiga högar, riktiga åsar, alldeles i närheten. Sålunda låg en sådan hög ås, minst två våningar i höjd, utmed Karlbergsvägen mellan Frejgatan och S:t Eriksgatan och en annan lika stor jättehög ungefär där Vanadisvägen nu går fram.

Birkastadens fastigheter har efter uppförandet och fram till 1973 genomgått få förändringar. I vissa fastigheter har centralvärme införts och i en del fall badrum eller dusch. Många husfasader har omputsats och därmed förenklats, men i stort sett har fasaderna kvar sin ursprungliga utformning.

Någon direkt fattig befolkning har inte funnits i Birkastaden - hyrorna var trots allt för höga för många. De ekonomiskt sämst lottade i sekelskiftets Stockholm bodde i undermåliga hyreshus i Gamla Stan, på Norrmalm samt i den slumbetonade låghusbebyggelsen i utkanten av malmarna. Inneboendesystemet var naturligtvis utbrett i Birkastaden liksom i Stockholm i övrigt.

Slakteriet

1880 fanns få hus vid den s k Karlbergsallén (se Lundgrens karta på sid 5), som liknade en vanlig landsväg, kantad av planterade träd. Inte långt bort låg en hage där korna kunde beta.

I hörnet mellan Karlbergsvägen och dåvarande Solnavägen, som nu heter Norra Stationsgatan, låg fram till år 1911 Stockholms äldsta och då förmodligen största slakteri. Slakteriet ägdes och drevs av grosshandlare Johan Erik Carlsson. Man hade ett kylrum insprängt i berget och hade sex hissar för transport av produkterna.

Ett 20-tal oxar per dag slaktades och även kalvar och lamm.

Det tycks ha funnits fler slakterier i trakten än det som drevs av grosshandlare Carlsson. I kvarteret Urnan, Karlbergsvägen 62-64, låg vid den här tiden en liknande verksamhet, som drevs av fabrikör August Falk.

Man såg ofta s k kogubbar, som drev

slaktdjur från kreatursstallarna vid Norra Bantorget till de båda slakterierna vid Karlbergsvägen. Gubbarna var oftast råa och halvfulla individer och djurplågeri var rätt vanligt. Ibland hände det också att en tjur slet sig lös från sina vaktare och då kunde det bli ganska spännande.

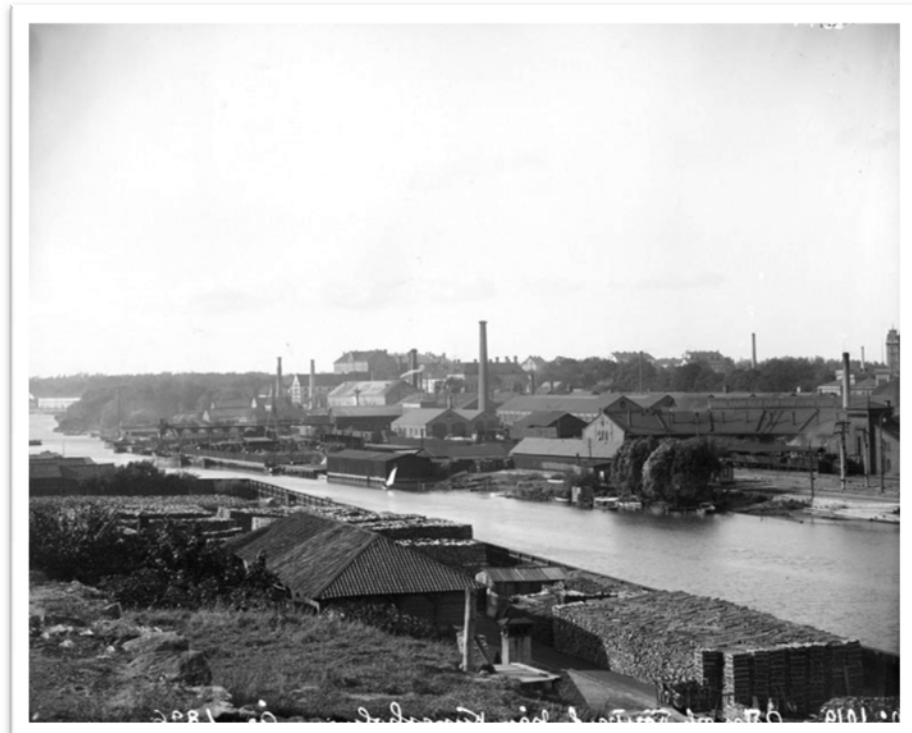
Korvtillverkningen blev tyvärr kvar här rätt länge och var intill sen tid en källa till förgelse för de boende i kvarteret. Fabriken blev många boendes speciella hatobjekt p g a den lukt och det sot som spreds i kvarteret när väderleken var ogynnsam och sommarvinden blåste från sydväst.

Norrmalms Korvfabrik byggdes om till kontorslokaler (nuvarande IDG) mot slutet av 1980-talet och först då försvann slutgiltigt den dåliga lukten, de stora lastbilarna och andra olägenheter av verksamheten.

Reklam för Norrmalms Livsmedel, 1967

Bild från 1896. Rörstrands fabriker, sett från Kungsholmssidan. Den vita byggnaden längst till vänster på bilden syns Karlbergs slott.

Spårvagnarna

Att ta sig kommunalt till Rörstrandsgatan var inte det lättaste. I början av 1900-talet började dock små spårvagnar dragna av hästar gå längs med den så kallade Vasastadslinjen som på sin väg mot Odenplan passerade Sankt Eriksplan och Rörstrandsgatan.

Karlberg fick år 1905 en hållplats för spårvagnar – det blev ändhållplats för linje 5 (start vid Norra Bantorget) och låg på den yttersta delen av Karlbergsvägen. Redan den 1906 förlängdes 5:ans linje till Stureplan och Värtan.

Om denna hållplats skrevs bland annat:

”Men vad hade 5:an? Jo, säkert den fulaste av alla ändhållplatser vid den sterila Norra Stationsgatan med plank och trasiga stängsel mot Norra Stationen. Där fanns sopstationen, dit stora mängder sopor transporterades av bilar som tömde dem i "silverpilens" vagnar, ett särskilt soptåg som drogs på järnväg till Lövsta sopstation i Hässelby.”

Särskilt sommartid kändes en obehaglig odör från området som vimlade av råttor och stora mängder måsar och kråkfåglar. Man kan säga att 5:an inte var en linje som man åkte på utflykt med, den hade helt andra och mer triviala trafikuppgifter!

Storstrejken och den ekonomiska krisen

Bild tagen underorstrejken 1909.

Den ekonomiska kris som Sverige råkade i under 1907 förstärktes under 1908 och ledde till svåra oroligheter på arbetsmarknaden, vilka kulminerade iorstrejken 1909.

Bostadsbyggandet minskade nu dramatiskt. Stagnerande eller rent av minskade inkomster ledde till att efterfrågan av lägenheter praktiskt taget upphörde. Istället drabbades byggherrar och husägare av stora förluster genom mängden av outhyrda lägenheter och butikslokaler. Talrika byggmästares konkurser kunde leda till täta ägarbyten. Detta förde i sin tur med sig en mer utdragen och komplicerad byggprocess.

...å så lite statistik

USK
UTREDNINGS- OCH
STATISTIKKONTORET

STOCKHOLMSFAKTA

1909

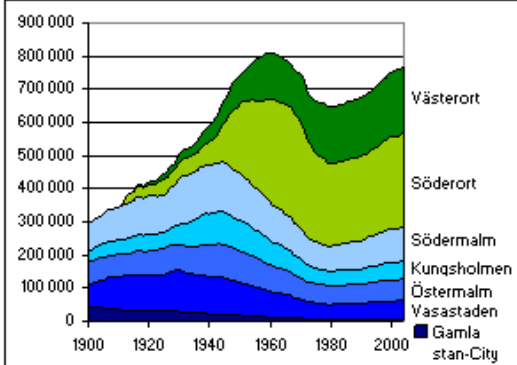
Välj år ▾

[< Föregående år](#)
[Nästa år >](#)

Befolkning

Område	Antal invånare		Årsförändring
	Antal	%	Antal
Inre staden	342 316	100	2 234
Gamla stan-City	35 815	10	- 212
Vasastaden	98 068	29	947
Östermalm	66 729	19	78
Kungsholmen	42 845	13	353
Södermalm	98 859	29	1 068
Söderort	0	0	0
Västerort	0	0	0
Hela staden	342 316	100	2 234

Befolkningsutveckling

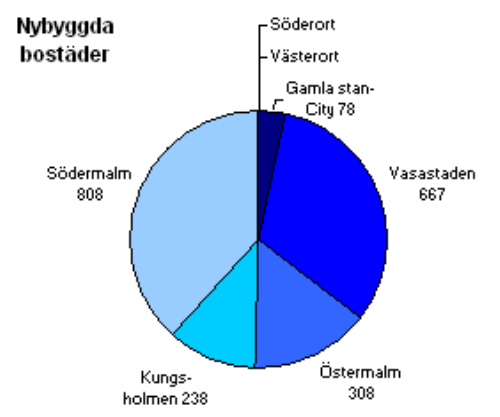

Under året föds 8 254 barn och 5 174 personer avlider. 23 100 personer flyttar till kommunen och 24 600 flyttar härifrån.

En del statistiska uppgifter i Stockholmsfakta fattas för de första åren på 1900-talet.

Kommunalskatten är 6 %.

Nybyggda bostäder

Vanligaste namn på födda under decenniet

	Pojkar	Flickor
1	Karl	Margit
2	Erik	Karin
3	Oscar	Anna
4	Sven	Astrid
5	Gustav	Eva

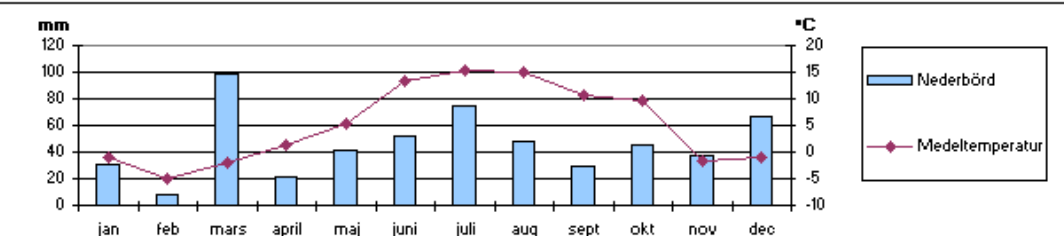
(Flera stavningar kan ingå i ett namn. Endast personer som föddes i Stockholm under decenniet samt bodde här i slutet av 2005 ingår.)

Antalet besök av arbetssökande år 1909 är 22 663. Antalet nyanmälda lediga platser under året är 25 739.

Antalet examen/slutbetyg från läroverk/gymnasieskola i staden är 408.

Sedan år 1900 har konsumentpriserna stigit med 9 %. 2000-års konsumentpriser är 40,7 gånger högre än priserna det här året.

I staden finns 624 registrerade bilar.

... å så lite mer statistik

USK
UTREDNINGS- OCH
STATISTIKKONTORET

STOCKHOLMSFAKTA

2006

Välj år ▾

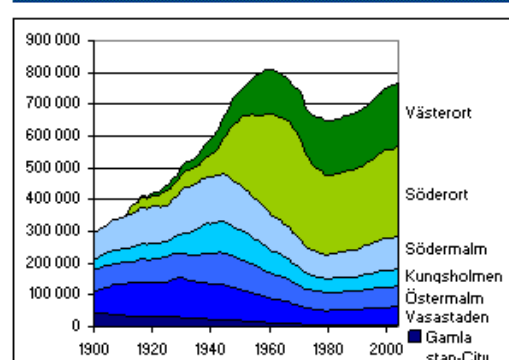
[< Föregående år](#)

Befolkning

Område	Antal invånare		Årsförändring
	Antal	%	Antal
Inre staden	292 318	37	3 432
Gamla stan-City	4 870	1	75
Vasastaden	58 458	7	156
Östermalm	64 254	8	56
Kungsholmen	56 096	7	1 423
Södermalm	108 640	14	1 722
Söderort	287 722	37	5 188
Västerort	202 845	26	3 227
Hela staden	782 885	100	11 847

Befolkningsutveckling

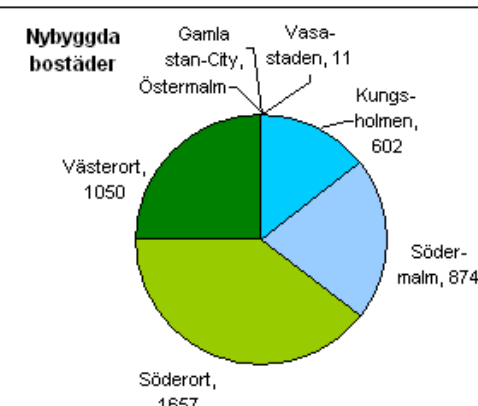

Under året föds 12 144 barn och 7 449 personer avlider. 56 700 personer flyttar till kommunen och 49 500 flyttar härifrån.

Följande partier finns representerade i kommunfullmäktige: S 27 ledamöter, V 9, Mp 10, M 41, Fp 10, C 1, KD 3 (2005-års partinamn används). Av ledamöterna är 51 kvinnor och 50 män.

Kommunalskatten är 30,35 % (varav skatten till staden 18,08 % och landstinget 12,27 %).

Nybyggda bostäder

Vanligaste namn på födda under året

	Pojkar	Flickor
1	Hugo	Alice
2	Axel	Maja
3	Lukas	Klara
4	Oskar	Emma
5	Viktor	Julia

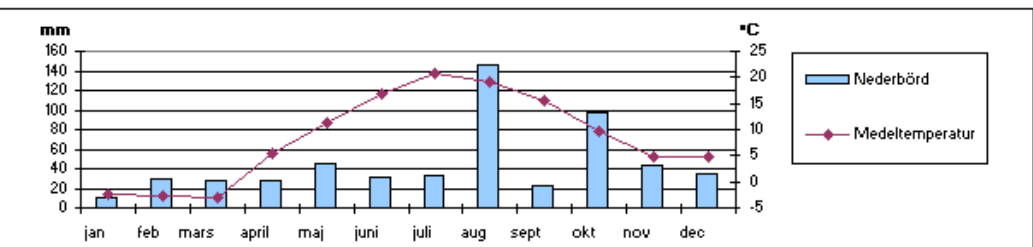
(Flera stavningar kan ingå i ett namn. Endast personer som föddes i Stockholm 2006 samt bodde här i slutet av 2006 ingår.)

Antalet kvarstående arbetslösa för omedelbar placering år 2006 är 17 192. Antalet nyanmälda lediga platser är 10 667.

Antalet examen/slutbetyg från läroverk/gymnasieskola i staden är 6 246.

Sedan år 1900 har konsumentpriserna stigit 48,3 gånger. 2000-års konsumentpriser är 9 % lägre än priserna det här året.

I staden finns 19 681 registrerade motorcyklar, 333 282 bilar, 1 322 bussar och 48 082 lastbilar.

Kvarteret Kadetten

Kvartersnamnet influerat av kungliga Krigshögskolan Karlberg. Kring förra sekelskiftet utgjorde de nuvarande stora kvarteren Volontären och Kadetten, belägna mellan Karlbergsvägen, Norrbackagatan, Rörstrandsgatan och Norra Stationsgatan, ett höglänt bergsparti, beväxt med tallar. Det kallades Radskogen. Med några få undantag av hus nere vid Karlbergsvägen var hela detta område obebyggt.

Tomtebogatan

"Tomtebogatan i Stockholm är en enastående trevlig gata. Det hörs ju redan på namnet – vem som nu kan ha hittat på det". Jo du, Ture Sventon, gatan har fått sitt namn efter gården Bolstomta som låg där nuvarande Tomteboda ligger.

På 1620-talet kom riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm i besittning av det område mellan Solna kyrka och Mälmarviken där alltsedan förhistorisk tid de tre byarna Bolstomta, Ösby och Lundby legat. Först bosatte han sig på Bolstomta, ätten Ribbings gamla sätesgård och byggde om den. Därefter byggde han Karlbergs slott.

På 1910-20-talen kallade "infödingarna" gatan för Femte Avenyn. Där bodde "de svarta och de vita". De svarta arbetade på Atlas Copco (nu Atlasområdet) och de var täckta av sot. De vita arbetade på Rörstrandfabriken och var täckta av porslinsdamm.

Om ni tror att Tomtebogatan 50 är gatans högsta nummer, så har ni åt pipsvängen fel. På Tomtebogatan nr 58 ligger nämligen juvelerare Erikssons välkända butik. Läs "Ture Sventon i Stockholm" så får ni veta. Den Sherlock Holmesliknande detektiven har aldrig fel! (Författare Åke Holmberg).

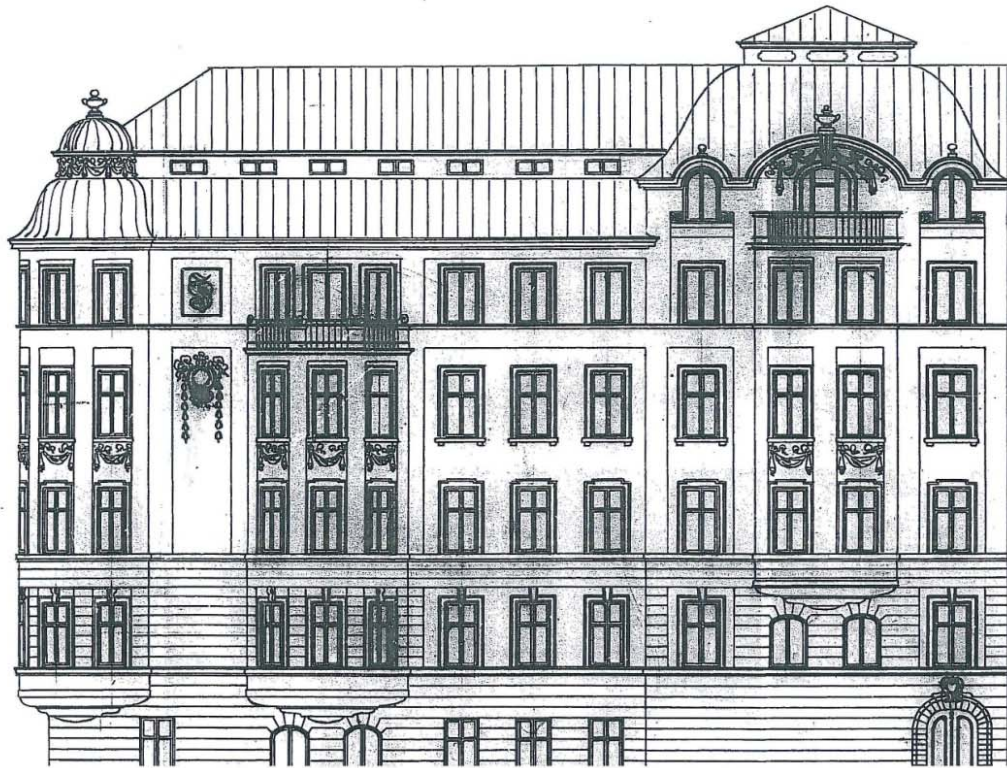
Rörstrandsgatan

Rörstrandsgatan har fått sitt namn från den medeltida byn Rörstrand som låg ungefär vid nuvarande Sankt Eriksplan. Gatan utgjorde inledningsvis gräns till porslinsbruket Rörstrand där tillverkningen pågick mellan 1720-talet och 1926, då fabriken flyttade till Göteborg.

Rörstrandsgatan 60 hade adress Solnavägen 127 fram till 1941 då Solnavägen bytte namn till Norra Stationsgatan. År 1976 ändrades namnet på denna gatstump till Rörstrandsgatan.

Ursprunglig husritning
E. Jagdman
Kadetten

Ursprunglig husritning från 1906. Som man kan se så var det från början tänkt att husets fasad skulle vara rikt dekorerat.

Vårt hus

Vårt hus byggdes mellan åren 1906 och 1909, arkitekt E Jagdman. Översta våningen på Rörstrandsgatan 58 och 60 är tillbyggd senare. Huset var ursprungligen tänkt att rymma sjourumslägenheter i uppgången Rörstrandsgatan 58 med köksingång från Norra Stationsgatan 127 (senare Rörstrandsgatan 60).

Bygget påbörjades, men byggmästaren gick snart i konkurs. Den nye ägaren beslöt att göra mindre lägenheter för vanliga tjänstemän istället och standarden sänktes väsentligt. Grunden var emellertid redan gjuten, så därför är den stora lägenhetsskiljande väggen mellan 58:an och 60:an av trä istället för tegel, vilket förklarar den sämre ljudisoleringen där.

När huset var nytt, 1909, fanns här 50 lägenheter fördelade på de tre uppgångarna.

1910 var 44 av lägenheterna uthyrda. I 58:an, på femte våningen, bodde ägaren själv, ingenjören Karl Erik Wilhelm Jagdman. Tillsammans med sin hustru, deras tvååriga dotter samt två andra flickor (släktingar) bodde han i husets största och finaste lägenhet, en fyrarummare.

I en tvåa på Tomtebogatan 50 var det trångt. Där bodde "handelsidkaren å salutorg" Pettersson med maka, en dotter, en son och en fosterflicka. Pappa Pettersson sålde smör och ost på "Odentorget". Som om det inte var nog med fem personer i en tvåa, de hyrde dessutom ut ett av rummen till uppfinnaren Bengt Salomon Andersson med fru och fyra barn. Alltså 11 personer i en tvåa!

Diverse yrken fanns representerade i fastigheten såsom arbetskarl, bageriådkare, skomakeriarbetare, verkstadsdirektör, löjtnant, byråingenjör, en fil dr och kanslisekreterare i Kungl Finansdepartementet.

Vårt "nya" hus

På 1970-talet bodde här unga, entusiastiska och starka hyresgäster. Det var barnfamiljer, ensamstående och unga par och alla ville de köpa och bygga om de tre fastigheterna till modern standard. Stockholms stad försökte utnyttja sin förköpsrätt men de boende gav sig inte.

• Striden om Tomtebogatan 50 i Birkastan vällade stor uppmärksamhet månaderna före valet. Stadshuspartiernas bostadspolitiker ställdes på hårda prov. Ska de som har råd att betala få bo i upprustade innerstan, eller ...

"Stöd Tomtebogatan 50" stod det på vår fasad 1976.

**stöd
Tomtebog. 50**

Vi vet alla hur saneringen går till i Birkastan. Privata byggmästare, som Viktor Hansson och Olof Lindgren, härjar fritt. Hyrorna blir orimligt höga, och därför får hyresgästerna inte möjlighet att bo kvar.

Samma sak var på väg att hända i vår fastighet. Spekulationsbyggmästare E. Mattson uppträdde som tilltänkt köpare...

För att ha möjlighet att bo kvar och få kontroll över saneringen, bildade vi en bostadsrättsförening. Denna kooperativa boendeform är den enda möjligheten att bo kvar, eftersom ingen av oss kan betala de lyxsanerade husens ockerhyror.

NEJ TILL LYXSANERING.

När vi efter stora upppoffringar lyckades köpa huset, ingrep kommunen. Soc. dem. i kommunen kommer den 26/4 att försöka förköpa huset på sina villkor. De önskar nybyggnadsstandard och ett uppfyllande av den ökända lägenhetsnormen 25-50-25. Dessa krav kommer att drabba alla innerstaäbör. För oss får den katastrofala följden, eftersom 25% av de boende måste kastas ut. De som bor kvar tvingas att betala en genomsnittshyra på 1300 kr/lägenhet. I praktiken innebär det att alla tvångsflyttas.

BORT MED NORMEN 25-50-25.

STÖD OSS I VÅR KAMP MOT TVÅNGSFÖRFLYTTNING.

PROTESTERA MOT KOMMUNENS ORIMLIGA KRÄV.

Vi vill ha en kombination av kommunalt markägande och egen förvaltning av huset, vilket innebär att kommunen upplåter fastigheten till bostadsrättsföreningen med tomträtt. Lägenhetsfördelningen och saneringen skall ske på våra villkor.

Om vårt förslag går igenom i fullmäktige får det en revolutionerande betydelse för hela innerstans modernisering. Det innebär en sanering på hyresgästernas egna villkor. Inte bara höginkomsttagare får råd att bo kvar i stan.

SANERING PÅ DE BOENDES VILLKOR.

Om den här beskrivna lösningen inte får stöd av kommunfullmäktige majoritet, kräver vi att kommunen avstår från att utöva förköperätten.

KRÄV VÅRT FÖRSLAG I KOMMUNFULLMÄKTIGE.

FASTIGHETSKONTORET SÄGER: "FÅ AV ER KOMMER ATT HA MÖJLIGHET ATT FLYTTA TILLBAKA. DET SKALL BO EN ANNAN KATEGORI MÄNNISKOR I Huset."

AVVISA DETTA!

Flygblad delades ut runt om i stan.

De hängde banderoller med texten "Vi vill bo kvar!" och "Socialdemokraterna tvingar oss flytta" på fasaden. De delade ut flygblad och gick i demonstrationståg till Stadshuset.

Det hela började i mitten av 1970-talet då den nybildade bostadsrättsföreningen Kadetten Nr 25 köpte fastigheten från Rolf Josephson m fl, som då varit ägare åtminstone sedan trettioalet.

Övertagandet blev dock mycket svårare än väntat. Stockholms fastighetskontor beslutade att rekommendera kommunfullmäktige att utnyttja sin lagstadgade förköpsrätt och istället låta Svenska Bostäder bygga om huset. Socialdemokrater och VPK, som hade majoritet i Stadshuset, ville genomdriva förköpet mot hyresgästernas vilja.

Föreningen drog då igång en kampanj i stor skala för att skapa allmän folkopinion och tvinga politikerna att ändra sig. Över 20 000 flygblad och ca 2 000 affischer spreds inom loppet av några veckor över hela Stockholms innerstad.

Detta fick till slut en mycket stor effekt. Ett 70-tal artiklar i Stockholmspressen och även några radioinslag gjorde förköpet av vårt hus (som då kallades "Tomtebogatan 50") till den kanske mest uppmärksammade kommunalpolitiska frågan i Stockholm sedan striden om almarna i Kungsträdgården.

Mycket av korrespondens och pressklipp finns bevarade i föreningens arkiv, för den som är intresserad att läsa mer.

Ett stort politiskt gräl utbröt. Året var 1976 och det var valår. Huset "Tomtebogatan 50" och det fick en framträdande roll i valrörelsen.

"Hyresgäster vet för lite"

■■■ Hyresgäster vet alldeles för lite om sanering för att köpa och rusta upp sina hus. Det anser kommunen "i princip". När det gäller privata fastighetsägare tycker den ibland tvärtom. Vasahem ska få sanera ett helt kvarter i Birkastan. "Det ska bli roligt att se resultatet".

Det blir allt vanligare att hyresgäster vill köpa sitt eget hus och bilda bostadsrättsförening? Vad tycker kommunen om detta? Bengt Hallberg (s):

— I princip tycker vi inte att hyresgästerna ska köpa sitt hus. Vi tror inte att de har de kunskaper som behövs. De kan bli lurade på flera sätt. Att köpa och sanera hus är en svar och krånglig historia.

Men man måste bedöma från fall till fall. Det är självklart.

■■■ När det gäller privata fastighetsägare är emellertid kommunen ibland generös i sin inställning.

Vasahem som består av sex stora privata byggbolag har fått kommunens tillstånd att

■■■ Det är rimligt att det privata näringslivet får visa vad det kan åstadkomma. Vi avvaktar med resultatet säger Stig Johansson på fastighetskontoret.

ANN-CHARLOTTE SAMEC

• Bengt Hallberg (s) — Stadshusets bostadspolitiska expert — säger: — Vi gillar inte att hyresgästerna köper sitt hus.

ställa för saneringen i kvarteret Modellen i Birkastan.

Vasahem äger själv två hus i kvarteret och ska i samråd med fastighetsägarna i resten av kvarteret sanera. Vasahem intar samma roll som kommunen i andra saneringskvarter.

— Det finns en parallell till kv. Kadetten 25. Det är Ungekn 2 också i Birkastaden. Där förköpte Stadshuset 1973 på samma sätt mitt för nästan på hyresgästerna som ville bilda bostadsrättsförening. Sexten döva har inget hänt. Det huset står i

SVENSKA DAGBLADET Onsdagen den 24 mars 1976

Förköp på Tomtebogatar vållar upprorsstämning

Vilka av oss måste flytta? Det råder upprorsstämning i huset på Tomtebogatan 50 i Birkastaden i Stockholm hos nybildade bostadsrättsföreningen Kadetten 25 sedan man på tisdagskvällen nåddes av chockbeskedet att Stadshuset beslutat förköpa deras fastighet. Socialdemokraterna och vpk kräver ombyggnad till fler större lägenheter. Det betyder att inte alla kan flytta tillbaka efter den påtvingade ombyggnaden.

— Det här hade vi aldrig kunnat tro, säger John Hagberg ordförande i den nybildade endast tre månader gamla bostadsrättsföreningen.

Bland de 42 medlemmarna är man härifrån i sina områden.

— Socialdemokrater och kommunister (som drev igenom förköpet) trevlar igenom moderaterna, folkpartiet och centern) vill inte att se hur folk klarar sig själva.

Skillet till förköpet är att lägenheterna i huset inte svarar mot 25-30-25-normen, d.v.s. den omstridda lägenhetsfördelningsmodell som säger minst 50 proc. treor, 25 proc. större och 25 proc. mindre. I det aktuella huset är fördelningen ungefärdens 40 proc. treor och större mot 60 proc. tväror.

— Men då skall man också komma ihåg, säger John Hagberg, att tväorna på rummen här är stora. Tväorna är lika stora som nyproduktionens treor, d.v.s. 70 kv. m.

Bor billigt

De 42 bostadsrättsinnehavarna har köpt sitt lärt och målmedvetet för sitt hus. I början kom man i kontakt med StB, bostadsrättsföreningarnas centralorganisation i Stockholm, och där har man fått hjälp. Man har lyckats få bra lån. Huset kostar 118 miljoner, och ekonomin ser i dag mycket bra ut.

— Vi har här för 50 kr. per kv. m. stora upprättningar.

Bland medlemmarna tror man också att detta är ett skäl

Stockholms Kommun utvärderar sin förköpsrätt och förväntar sig att tväorna på rummen här är stora. Tväorna är lika stora som nyproduktionens treor, d.v.s. 70 kv. m.

Bo Östlund

Kommunen tar ifrån dem huset

Ett upprörande utslag av förmynderi! Besvikelsen blandas med förtvivlan i fastigheten Tomtebogatan 50 i Stockholm, där 42 medlemmar i en nybildad bostadsrättsförening får se sin fastighet förköpas framför näsan på dem av den socialistiska majoriteten i Stockholms stadshus.

Bostadsrättsföreningen uppfyller inte den omstridda lägenhetsfördelningsnormen 50 proc. treor, 25 proc. större och 25 proc. mindre — som Stads-huset vill driva vid saneringar i staden. På Tomtebogatan finns det för många små lägenheter, menar s-vpk.

— Det är inte skillet, säger hyresgästerna. Socialdemokraterna vill inte se att folk kan klara sig själva.

Bostadsrättsföreningen har lyckats låna upp pengar förmligt och hyran är nere i 50 kr per kv. m. Detta torde vara något av rekord i innerstaden.

— Det är också fel att stirra sig blind på rumsheterna, säger John Hagberg, ordförande i den endast tre månader gamla bostadsrättsföreningen. Tväorna här är ju upp till 70 kv. m. d.v.s. som treor i nyproduktionen.

Fastighetsborgarrådet P.-O. Hansson (fp) betraktar det inträffade som en skandal:

— Upprörande att inte vuxna människor själva får bestämma om sitt boende!

John Hagberg är ordförande i den nyigen bildade bostadsrättsföreningen.

Se sidan 17

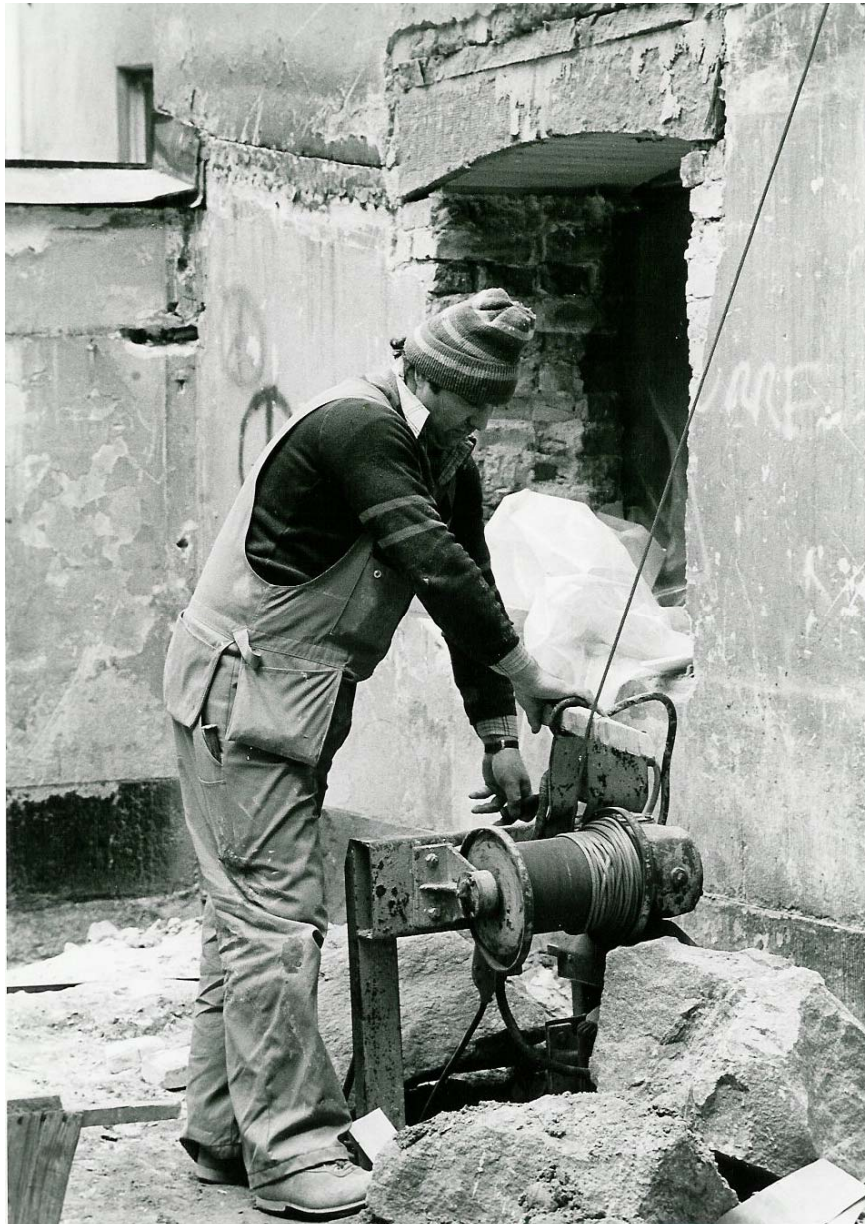
Den 26 april 1976 kom frågan upp i kommunfullmäktige och ledde till tre timmars debatt, inklusive ett trettio minuters anförande av John-Olle Persson, vilket torde vara rekord för ett förköpsärende.

Ställningen mellan blocken var jämn sedan Eva Hjelmström, VPK, sjukanmält sig, och efter omröstningen 49/49 vidtog lottnings vilken vi förlorade!

Stämningen var dystert, men politikerna vågade inte genomföra förköpet före det då stundande valet.

Inga-Britt Werner och Örjan Svane, vilka hade tidigare erfarenheter av mjuk ombyggnad av gamla hus på de boendes villkor. Detta gav ett slutresultat av mycket hög kvalitet, men höll på att leda till ekonomisk katastrof på grund av svårigheterna att göra korrekta kostnadsprognoser.

Lennart Åhrman arbetar utanför blivande tvättstugan. Bilden är troligen tagen 1979.

Med mycket stora insatser från de boende lyckades man emellertid klara skivan. De flesta målade och tapetserade åtminstone delar av den egna lägenheten själva och många hjälpte till med rivningsarbeten och byggstädning. Vissa gjorde mer

avancerade arbeten som att sätta upp köksinredning, fräsa elledningar, sätta upp nya innerväggar etc.

Styrelsen tvingades även ta över en stor del av styrningen och uppföljningen av hela ombyggnaden när kostnadsläget blev kritiskt. I juli 1980 betalades de statligt subventionerade lånen ut och föreningen kunde andas ut, efter att ha hållit andan i fem år!

De flesta medlemmarna bodde kvar hela tiden under ombyggnaden eftersom föreningen inte hade råd med evakueringslägenheter. Det är inte lätt att beskriva hur det kändes att leva under stark press ett år i sträck i ett grustag, man lär sig snabbt att gamla hus till 90% består av grus och sten. Men för de inblandade blev det en erfarenhet för livet.

Så här i efterhand, när husets ekonomi är god, kan man vara tacksam över att föreningen tvingades till en fullständig ombyggnad. Föreningen hade inget val. Detta kan annars vara mycket svårt att genomdriva, eftersom enigheten om ett sådant beslut måste vara total. Många föreningar lyckas därför aldrig få en riktigt bra standard i sina gamla hus.

Vår gård troligen tidig vinter 1978.

Inte bara lägenheter

Ända från "start" har det funnits näringsidkare i våra uthyrningslokaler. Under första delen av 1900-talet låg bland annat Andersson & Libergs Kassaskåpsfabrik här, med fyra-sex anställda, en "Mejeriverksamhet utan ostberedning" samt en Mekanisk verkstad.

Vårt nuvarande cykelrum var under perioden 1916 till 1926 ett automobilgarage till Slakteribolaget Norrmalm på Karlbergsvägen, det som senare blev Norrmalms korvfabrik (numera kontor).

Under senare delen av 1900-talet, mellan 1983 och 1993, låg Birkagårdens "fritids" på nedre botten i 58:an. Dagens cykelrum var då pingisrum och utnyttjades flitigt av Birkagårdens ungar.

En period under 1993 drevs café i den före detta föreningslokalen i

50:an, "Café mitt i trappan".

Birkagårdsbarn nere vid Karlbergsvägen 1923

Glasstillverkning

1935 fick handelsidkarskan Eva Maria Jaconelli hyra "1 större, 3 mindre lokaler samt 2 kontorsrum för idkande av

Glacetillverkning".

Glasstillverkningen "Gelateria Jaconelli" startades redan 1917. Hur länge glass tillverkades i vårt hus är okänt men faktum är att företaget fortfarande finns kvar.

Om du är på stan och shoppar så passa på att ta en paus vid Korv-, och glasskiosken vid NK. Där finns än idag högkvalitativ italiensk glass från Jaconelli med smaker som bland annat zabaione, nocciola

och tiramisù.

Jaconellis glass är fortfarande en populär glass, som du idag kan köpa utanför NK.

Vårt hus idag

Idag bor vi ca: 75 personer i 34 lägenheter. Adresserna är Tomtebgatan 50, Rörstrandsgatan 58 och 60.

Det är en brokig skara som hyr av oss; en DJ, en arkitekt, en fotograf, en fastighetsskötare och ett företag som hjälper svenska företag att marknadsföra sig i Asien.

Vår styrelse består i år av:

Ordförande Eddie Persson

Kassör Roger Borchers

Sekreterare Maria Broström

Ledamot Håkan Selg

Ledamot Susanne Lehner

Suppleant Gunilla Morinder

Trädgårdsgruppen

Av Karin Borchers

Innergårdar i gamla stadsmiljöer kan vara mörka, trista, steniga och *väldigt* säregna, charmiga och utmanande.

Alla dessa epitet har husets trädgårdsgrupp jobbat med sedan början av 1980-talet.

Det är förstås inte samma "trädgårdstanter" sen start även om en del av oss börjar bli, liksom huset, lätt patinerade.

Men ni män – var är ni?

Inför varje sommarsäsong släpas det oförtrutet på jord, krukor och plantor, det vattnas och rensas, allt för er, vår skull, allt för att försköna det kala och kalla.

Högt flygande planer för denna vår lilla stenplätt har inte sänkts men däremot pengar. År 2000 ritade den blivande stjärnarkitekten Bolle Tham, utan kostnad, förslag till förtrevligande av gården.

Anna och Cissi Forslund 1992.

För trädgårdsgruppen var det inspirerande att få "arbeta" med Bolle, som då bodde i 58:an. Förslagen var läckra men smakar det så kostar det. Projektet föll.

Muren mot grannfastigheten hade dock börjat vittra sönder på grund av fukt från vår gårds gamla rabatter. Detta tvingade fram

År 2006 var arbetet med de nya trädgårdslådorna klart.

en lösning men till rimligt pris. Nya rabatter i form av lådor stod klara år 2006. Tyvärr medförde ombyggnaden ett smärtsamt ingrepp. Körbärsträdet, gårdens skönhet, måste offras. I dess ställe planterades en rönnsamak, som tycks trivas väl i sin låda.

Om hösten ger de fjäderliknande bladen ifrån sig en kaskad av sprakande färger i scharlakansrött och gult. Grenarna påminner om hjorthorn, jo då – kolla nästa gång du går till tvättstugan.

Husbladet och hemsidan

Av Roger Borchers

Husbladet, föreningens informationsblad, som utkommer tre till fyra gånger per år, har sitt ursprung i K25-bladet som utkom med 14 nummer 1978 till 1979. Då var ombyggnaden av huset i full gång och det fanns behov av löpande information.

Bladet somnade in då ombyggnaden var klar. Första gången Husbladet dök upp var i maj 1982 men det tycks bara ha blivit ett nummer.

Under 1983 kom tre nummer av "Nytt från Kadetten 25" som skrevs av två "riktiga journalister", Anna Grosskopf och Jörgen Persson, som bodde i 58:an, men även detta blad somnade in. Jörgen skriver för regelbundet om resor och kultur i Vi Bilägare.

1991 återuppstod Husbladet och kom regelbundet ut till 1999 då det åter tynade bort. 2003 väcktes det upp igen och har sedan dess regelbundet delats ut till alla medlemmar.

Efter många års diskussioner och halvhjärtade försök att göra en hemsida för föreningen fick vi en medlem, Ann-Sofie Brodin, som jobbade med webbdesign. Eftersom hon kunde tekniken gick det fort att få ihop en professionell hemsida som lades ut vid årsskiftet 2007/2008. Adressen är www.brfskadetten25.se och hemsidan administreras av Roger Borchers.

HUSBLADET

När hemsidan var klar funderade vi på om Husbladet i pappersform behövdes. Vid årsstämman 2008 beslutades med acklamation att det uppskattade pappersbladet ska fortleva!

Vårt hus idag år 2009.

Partytältets historia

Av Britta Olsson

Ni har väl sett att vi lagom till 100-årsjubileet har fått ett nytt, fräscht partytält på gården? Nummer två i ordningen. Eller egentligen nummer tre. För det allra första tältet kom faktiskt in tillsammans med Rolf Lassgård.

Det var i maj 1997 då filmteamet från SvT Drama intog vårt hus för att spela in miniserien *Kvinnan i det låsta rummet*. I vårt hus "bodde" huvudpersonen

Axel (Rolf Lassgård) och hans fru (Bergljót Arnadóttir) och en stor del av scenerna spelades in i och kring vårt hus. På gården, i trapphuset och på gatan. En hel del fiktiva ombyggnationer gjordes. Tvättstugan föreställde ett dagis, hissen i 58:an blev ingången till Axels lägenhet, en gräsmatta rullades ut på gården. Och så restes ett partytält...

Partytältet användes för scenerna som utspelades på en studentskiva. Till dessa scener behövdes statister och vi boende i huset inbjöds att medverka. Jag var en av oss som nappade på erbjudandet och jag fick spela en av de nybakade studenterna. Vi satte igång någon gång under sen eftermiddag och höll på till långt in på natten. Regissören Leif Magnusson visste exakt hur han ville ha det och vi tog om och tog om och tog om. Dansade i läckert multiljus med det gamla glastaket över cykelrummet som dansgolv, satt och åt vid långbord, paraderade fram och tillbaka och såg naturliga ut.

Och så hade jag min scen med Rolf Lassgård. Jag skulle gå ut ur partytältets ena öppning varpå han skulle gå ut genom den andra tuggandes på en oliv. Att den tajmingen skulle vara så svår... Vi gjorde säkert 20 omtagningar och regiassistenten slet sitt hår i förtvivlade försök att få mig att sätta mig i rörelse på rätt ställe. "När jag säger 'Gå!' så GÅR du!" "BRYT!!!" Rolf Lassgård sa: "Jag kommer att hata oliver efter det här..."

Tv-serien visades i SvT 1998 och där finns alltså vårt hus och några av dess dåvarande invånare förevigade i en fiktiv psykologisk thriller-verklighet. Manus skrevs av Ulf Ryberg och förutom de

*SvT Drama intog vårt hus 1997 för att spela in miniserien *Kvinnan i det låsta rummet*. Regissör Leif Magnusson.*

tidigare nämnda skådespelarna medverkade bl.a. Lena Mossegård, Tomas Köhler, Claes Ljungmark och Björn Granath.

Rolf Lassgård spelade en av huvudrollerna. Här syns han tillsammans med Britta Olsson (i studentmössa till vänster) i vårt partytält.

Under inspelningstiden vande vi oss vid att ha ett partytält på gården och sedan dröjde det inte så länge innan vi skaffade vårt eget. Det tält som tjänat oss så väl - förutom den gången när det blåste över till granngården! - och som nu fått ge plats åt ett förvillande likt, men nytt och fräscht jubileumstält!

Och när du under jubileumsfesten tar en oliv och kliver ut ur tältet, smaka då också på hur det känns att vara filmstjärna...

PS Är du nyfiken på att se filmen så finns den att låna, kontakta någon i styrelsen DS

Information om framtagning av denna skrift

Denna skrift är framtagen av boende och för boende i Bostadsrättsföreningen Kadetten 25 i samband med 100-års jubileet den 29 augusti 2009.

Texter framtagna/skrivna av: Pia och Staffan Hedstrand, Karin och Roger Borchers, Britta Olsson, Eddie Persson

Texter och bilder kommer främst från:

Stockholms Stadsmuseum med namnet "Byggnadsinventering, 1973, Birkastaden, Röda Bergen, Rörstrand."

Husets eget arkiv.

Skriften: Bostadsföreningen Skålen N:o 11, 75 år

Wikipedia

Stockholms gatunamn, Stockholmsmonografier, Stockholms stad Rörstrand, Ann-Marie Herlitz-Gezelius

Bilder klippta från filmen: *Kvinnan i det låsta rummet*, Regissör Leif Magnusson, 1997

Pressurklipp från styrelsen arkiv

Vi vill passa på att tacka familjen Waldén för lånat av bilder från ombyggnaden.

Redigering, sammanställning och produktion: Pia Hedstrand

